

Salmin Tuleman asutusalueen alkuvaiheista 1900-luvun alussa

Salmin pitäjässä 1600-luvulla alkanut lahjoitusmaakausi päättyi lopullisesti vasta vuonna 1907, jolloin talonpojat saivat valtion myötävaikutuksella perintökirjat viljelemissä tiloihin. Pian tämän merkittävän tapahtuman jälkeen senaatin toimesta perustettiin entisille Tuleman hovin maille, Tulemajoen länsipuolelle, uusi asutusalue, jonka asukkaat muodostivat 1910-luvulta alkaen huomattavan osan Tulemajoen kylän väestöstä. Alueen syntyyn vaikuttivat lahjoitusmaakysymykseen ja erityisesti Tuleman hovin maihin liittyvät ratkaisut sekä lisääntynyt kiinnostus tilattomien aseman parantamiseen.

Tuleman hovin perustajia olivat vuonna 1825 Salmin lahjoitusmaaisänniksi tulleet pietarilaiset kauppiat **Feodul** ja **Sergei Gromov**, jotka halusivat lahjoitusmaidensa johdon Tulemajoen kylässä sijaitsevien sahojensa läheisyyteen. Siihen saakka Salmin ja Suojärven pitäjät ja eräitä muita alueita käsitteittä laajoja lahjoitusmaita oli hallittu Salmin Lunkulansaarella olevasta Kuronlahden hovileiristä.

Gromovien Tulemalle rakennuttama hovin komea kaksikerroksinen päärakennus, jossa lahjoitusmaidan hoitaja asui valvoen talonpoikien päivätöiden suorittamista ja lahjoitusmaidan teollisuuslaitoksia, säilyi 1930-luvulle saakka ja toimi viime vuosikymmeninä nimismiehen virkatilana. Uuden hovin lähelle, Tulemajoen länsirannalle, valmistui 1820-luvulla toinenkin näyttävä rakennus: kreivitär **Anna Orlov-Tsemenskajan** rakennuttama suuri kirkko, josta tuli myöhemmin pitäjän uusi ortodoksinen pääkirkko Kirk-

Tuleman silta ja oikealla butkat eli kioskit Salmissa. Kuva: Mauri Terho

kojen kirkon sijaan. Sen myötä tuli myös Tulemajosta Salmin kirkonkylä.

Tuleman hovin alue valtiolle

Tärkeä askel lahjoitusmaakysymyksen ratkaisemisessa Salmin osalta otettiin vuonna 1873, kun Suomen suuriruhtinaskunnan senaatti osti suurimman osan Vanhan Suomen lahjoitusmaista Venäjän valtiolta, jonka haltuun talousvaikeuksiin ajautuneitten Gromovienkin maat olivat joutuneet 1850-luvulla.

Suomen valtion oli tarkoitus lahjoitusmailla suorittavan isonjaon jälkeen, saatuaan ensin laillisen kiinnityksen maatiloihin, luovuttaa ne talonpojille eli silloisille lampuodeille täydellä omistusoikeudella tietyn lunastusmenettelyn kautta. Helpottaakseen näiden maksuvelvollisuutta valtio päätti lunastaa itselleen tiettyjä alueita Salmin lahjoitusmaasta. Niihin kuuluivat pitäjän pohjoisosan laajat metsä-alueet

sekä kirkonkylässä sijainnut ns. Tuleman hovin alue, josta valtio maksoi 83 000 markkaa.

Alueen pinta-ala oli noin 530 hehtaaria ja siitä noin kolmannes oli peltoa, niittyä ja viljelyskelpoista maata sekä noin kaksi kolmannesta metsämaata. Kyseisen alueen osalta senaatti määräsi, että se itsenäiseksi tilaksi muodostettuna olisi varattava vastaisia tarpeita varten valtion käytettäväksi.

Isojako toteutettiin Salmissa pääosin vasta 1890-luvulla – näin myös Tulemajoen kylän osalta – ja saatiin päätökseen vuonna 1902. Kesällä 1896 tapahtui yllättävä käänne, kun Suomen valtio möi Tuleman tilan 35 200 markalla Aunuksen Tulemajärven pitäjään, Kolatselän kylän lähelle, rakennetun rautatehtaan pääosakkaalle, suuriruhtinas **Peter Nikolajevitšille**.

Hän suunnitteli runsaan 50 kilometrin päässä tehtaasta sijaitsevaa Salmin Tulemajokea tehtaant

raudan jalostuspaikaksi; hyvän sataman ohella oli tarkoitus hyödyntää joen koskivoimaa. Tämä ilmeisesti keisarin tukema hanke kuitenkin kariutui yhtiön rahavaikkeuksiin ja Tulemajoen vesivoiman käytöstä syntyneisiin kiistoihin.

Tämän jälkeen – kun alueen metsistä oli ensin hakattu neljästä tuhasta tukkipuuta – sitä tarjottiin vuonna 1902 takaisin lunastettavaksi Suomen valtiolle, jolle Tuleman tila palautuikin 27.6.1903 allekirjoitetulla kauppa-kirjalla 60 000 markan kauppahinnalla. Jonkinlaiseksi jäänteeksi tästä hankkeesta Tulemalle jäi kaksi yhtiön virkamiesten majapaikoiksi rakennettua asuinrakennusta. Ne olivat sittemmin koulukäytössä, ensin venäläisen koulun ja sen jälkeen Salmin keskikoulun hallussa.

Tuleman tilan maita tilattomille

Senaatin kamaritoimituskunta pyysi marraskuussa